

Regeringens forskningsproposition Kunskap i samverkan

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade den 17 januari 2017 att ge konstitutionsutskottet, försvarsutskottet, socialutskottet, kulturutskottet, trafikutskottet, miljö- och jordbruksutskottet samt näringsutskottet tillfälle att senast den 21 februari 2017 yttra sig över proposition 2016/17:50 och de motioner som väckts med anledning av propositionen.

Trafikutskottet redovisar i yttrandet vissa utgångspunkter för forsknings- och innovationsarbetet inom utskottets beredningsområde liksom vissa specifika synpunkter med anledning av två yrkanden i följdmotionerna om dels forskning och innovationer på luftfartsområdet, dels digitaliseringsutmaningen. Trafikutskottet understryker att forskning och innovation är av strategisk betydelse för många av frågorna inom trafikutskottets beredningsområde och bedömer att de frågor som tas upp i yrkandena är angelägna och omfattas av pågående insatser.

Utskottets överväganden

Bakgrund

Regeringen lämnar under varje mandatperiod en forskningspolitisk proposition som anger inriktningen för regeringens politik inom området för de närmast kommande åren. I proposition 2016/17:50 presenterar regeringen sin syn på forskningspolitikens inriktning i ett tioårigt perspektiv, med särskilt fokus på satsningar 2017–2020.

Propositionen

Regeringens nya forskningspolitiska mål är att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd och näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt.

Regeringen pekar ut tre uppföljningsbara delmål för tioårsperioden:

- Sverige ska vara ett internationellt attraktivt land för investeringar i forskning och utveckling. De offentliga och privata investeringarna i forskning och utveckling bör även fortsatt överskrida EU:s mål.
- En övergripande kvalitetsförstärkning av forskningen ska ske och jämställdheten ska öka.
- Samverkan och samhällspåverkan ska öka.

Regeringen framhåller i propositionen sin ambition att värna den fria forskningen samtidigt som forskningspolitiken måste svara mot globala och nationella samhällsutmaningar och samhällsbehov. Regeringen anger att den tillsammans med Nationella innovationsrådet har pekat ut klimatutmaningen, hälsoutmaningen samt digitaliseringsutmaningen som särskilt viktiga för att uppnå en hållbar utveckling globalt sett liksom en stärkt konkurrenskraft. Prioriteringar av mer nationell karaktär inkluderar bl.a. att skapa ett säkert, inkluderande och hållbart samhälle.

Regeringen framhåller att klimatfrågan är vår tids ödesfråga och en av regeringens högst prioriterade frågor. Det är därför enligt regeringen av stor betydelse att forsknings- och innovationspolitiken kan bidra till kunskap för att skapa mer hållbara städer och transportsystem med fossilfria och resurseffektiva transporter och resor. Forskning och innovation som kan bidra till minskade transportbehov är också av betydelse. Vidare framhålls att ökad kunskap också behövs om klimatprocesser, om effekterna av klimatförändringar och om hur samhället kan anpassas till ett förändrat klimat.

Om digitaliseringsutmaningen anför regeringen att digitaliseringen är den enskilt viktigaste drivkraften för dagens utveckling av offentlig verksamhet

och att den samtidigt är det viktigaste verktyget för att skapa systemövergripande värdekedjor, i samverkan med privata aktörer, som kan klara av nya samhällsutmaningar. I propositionen påpekas att informations- och kommunikationssektorn för närvarande genomgår en stark struktur-omvandling och att det är viktigt att Sverige tar till vara och behåller den kompetens som finns när det gäller t.ex. högteknologisk produktion. Regeringen konstaterar att samtidigt som den snabba digitalisering som samhället genomgår öppnar stora möjligheter finns också risker som bör beaktas, t.ex. nät- och informationssäkerhet och skydd av den personliga integriteten.

För att möta samhällsutmaningarna har regeringen efter diskussioner i Nationella innovationsrådet lanserat fem samverkansprogram som bygger på samverkan mellan staten och näringslivet inom särskilt prioriterade områden. Programmen är Nästa generations resor och transporter, Smarta städer, Cirkulär och biobaserad ekonomi, Life science samt Uppkopplad industri och nya material. En viktig del av samverkansprogrammen består av satsningen på strategiska innovationsområden som lanserades i propositionen Forskning och innovation (prop. 2012/13:30).

När det gäller samverkansprogrammet Nästa generations resor och transporter understryker regeringen att ett långsiktigt hållbart transportsystem för resor och transporter är avgörande för Sveriges fortsatta utveckling och välbefinnande. Regeringen pekar på att miljö- och klimatutmaningarna skapar nya behov och på att digitaliseringen i det sammanhanget har möjlighet att bidra till framtidens transportlösningar genom att fokus ändras från själva transporten till att erbjuda en skräddarsydd mobilitetslösning för personer eller varor. Digitaliseringen skapar också enligt regeringen möjligheter för utveckling av uppkopplade, kommunicerande fordon och system som är mer eller mindre självkörande och som kan bidra till ökad svensk export av högkvalitativa tjänster och produkter. Genom att fordon och fartyg blir alltmer uppkopplade och i högre grad kan kommunicera med varandra och det övriga transportsystemet skapas förutsättningar för en hållbar stadsutveckling och ökad trafiksäkerhet för både skyddade och oskyddade trafikanter. Samverkande och uppkopplade fordon och fartyg leder också enligt regeringen till effektivare resursanvändning genom bättre utnyttjande av infrastrukturens kapacitet. Regeringen uppger vidare att ett robust järnvägssystem kan bidra till att möta några av de globala samhällsutmaningarna där bl.a. samverkan och innovationer inom underhåll och nyinvesteringar är viktiga. Regeringen lyfter även fram vikten av samverkan för sjöfarts- och luftfartsområdet.

När det gäller samverkansprogrammet Smarta städer pekar regeringen på att utvecklingen i städer har en avgörande roll för transportsektorns utsläpp av klimatgaser och luftföroreningar. Hur städer utformas har en väsentlig roll för att minska utsläppen. Regeringen påminner i sammanhanget bl.a. om digitaliseringens möjligheter och understryker samtidigt att standarder behöver säkerställas och öppna data användas. Regeringen betonar att

eventuella hinder bör undanröjas så att fungerande marknader för tjänster och lösningar som optimerar person- och godstransporter ska kunna utvecklas.

Regeringen redovisar också i propositionen vissa satsningar och åtgärder som bidrar till samverkansprogrammen, bl.a. programmet Fordonsstrategisk Forskning och Innovation (FFI). Programmet är i dag en avtalsreglerad samverkan mellan fordonsindustrin och staten genom Vinnova, Energimyndigheten och Trafikverket. Regeringen pekar på att det tidigare kravet på att fordonsindustrin ska vara part i projekt har tagits bort och att programmet nu är öppet för alla med relevanta projektförslag. Denna utveckling har skett för att svara mot de behov av sådan gräns- och sektorsöverskridande samverkan som är nödvändig för att säkerställa en fortsatt global konkurrenskraft. Regeringen aviserar också att berörda myndigheter bör få i uppdrag att fortsätta utveckla FFI så att arbetssätt och struktur dels öppnar för fler aktörer, dels stärker kopplingen till de strategiska innovationsområdena och eventuellt andra relevanta program. Syftet med förändringarna är enligt regeringen att öka resultatspridningen och involvera fler relevanta aktörer inom industrin, myndigheter, universitet och högskolor för att därigenom bidra till forskning och ökad innovationskraft av stor betydelse för den globala konkurrenskraften.

Motionerna

Regeringens forskningspolitiska proposition har lett till att sex följdmotioner har väckts. I dessa finns två yrkanden som berör i synnerhet trafikutskottets beredningsområde.

I kommittémotion 2016/17:3564 av Fredrik Christensson m.fl. (C) yrkande 33 framhålls behovet av att bl.a. stimulera forskning och innovationer när det gäller effektivare flygmotorer. Motionärerna konstaterar att eldrivna flyg länge har setts som en utopi men att stora framsteg har gjorts på området. De önskar främja och påskynda denna utveckling och ser potential för svenska aktörer att vara delaktiga i detta. Viktigt i närtid är enligt motionärerna utvecklingen av effektivare flygmotorer för biobränslen och på längre sikt forskning och framtagning av eldrivna flygmotorer där hybridmotorer är en milstolpe.

I samma motion yrkande 37 efterfrågas ett fortsatt fokus på digitaliseringens utmaningar. Motionärerna anför att digitaliseringen är en viktig del i att utveckla och stärka välfärden i hela landet och har bidragit till att skapa nya möjligheter för jobb och företagande, gjort vård tillgänglig för fler samt öppnat för utbildning och forskning oavsett geografiskt läge. Motionärerna understryker att det behövs ett innovativt samhällsklimat där nytänkande premieras om Sverige ska kunna konkurrera globalt som kunskapsnation. Motionärerna är därför positiva till att regeringen nu fokuserar på digitaliseringens utmaningar.

Utskottets ställningstagande

Inledande kommentarer

Trafikutskottet konstaterar inledningsvis att forskningspropositionens förslag till riksdagsbeslut inte direkt faller inom utskottets beredningsområde. Utskottet avstår därför från att yttra sig i denna del. Trafikutskottet ser det dock som värdefullt att i det följande redovisa vissa utgångspunkter för forsknings- och innovationsarbetet inom utskottets beredningsområde så att dessa bl.a. kan sättas in i ett större forskningspolitiskt sammanhang i samband med riksdagsbehandlingen av regeringens proposition. Trafikutskottet lämnar därefter vissa specifika synpunkter med anledning av de två motionsyrkanden som behandlas i detta yttrande.

Forskning och innovation inom trafikutskottets beredningsområde

Trafikutskottet vill inledningsvis understryka att forskning och innovation är av strategisk betydelse för många av frågorna inom trafikutskottets beredningsområde. Forskningen har också väsentlig betydelse för att uppnå såväl de transportpolitiska som de it-politiska målen.

Regeringen har i forskningspropositionen pekat ut bl.a. klimatutmaningen och digitaliseringsutmaningen som särskilt viktiga att hantera för att uppnå en hållbar utveckling globalt sett och för att stärka konkurrenskraften. Trafikutskottet delar denna uppfattning. Klimatfrågan är vår tids ödesfråga, och det är av stor betydelse att forsknings- och innovationspolitiken bidrar till kunskap för att skapa ett transportsystem med fossilfria och resurseffektiva transporter och resor. Utskottet påminner också om att regeringen i den infrastrukturproposition som beslutades under hösten 2016 (prop. 2016/17:21) framhåller att regeringens transportpolitik och politik för forskning och innovation inom området ska bidra till ett långsiktigt hållbart transportsystem och att innovationer för minskad miljö- och klimatpåverkan är ett område som regeringen vill prioritera inom transportområdet. Utskottet välkomnar detta.

Satsningar på forskning och innovation är angelägna för att kunna möta utmaningarna inom transportsystemet, och utskottet vill därför understryka att forskning och kunskapsuppbyggnad behövs inom samtliga transportområden. Inte minst inom järnvägsområdet är det viktigt med kunskapsutveckling i fråga om fordon och infrastruktur mot bakgrund av de mycket stora och angelägna järnvägssatsningar som planeras för de kommande åren samt den uttalade ambitionen att flytta långväga godstransporter från lastbil till tåg och sjöfart.

Utskottet vill även framhålla vikten av att förbättra kunskapen om cyklingens villkor och om vilka åtgärder som är effektiva att vidta för att främja ett ökat och säkert cyklande. Kommunerna har en central roll i arbetet för att främja cyklingen, och det är därför viktigt att forskningen också tar sikte på att vara ett stöd i kommunernas ansträngningar. Enligt utskottets mening vore det t.ex. värdefullt med en kompetens- och samverkansplattform inom cykelområdet, något som i dag saknas. Utskottet noterar att cykling inte omnämns specifikt i forskningspropositionen men vill understryka att detta

färdsätt kan anses ingå i samverkansprogrammet Nästa generations resor och transporter. Cykelfrågor bör även vara av betydelse att beakta i samverkansprogrammet Smarta städer som bl.a. ska bidra till att nå regeringens övergripande mål om minskade utsläpp av växthusgaser. I regeringens infrastrukturproposition framhålls bl.a. att det är angeläget att samhällsplaneringen främjar en hållbar samhällsstruktur och ett hållbart transportsystem med goda möjligheter att använda cykeln som färdmedel. Utskottet vill i sammanhanget också påminna om att regeringen arbetar med att ta fram en nationell cykelstrategi.

För att kunna möta utmaningarna inom transportsystemet är det angeläget att i forskningen också tillämpa ett trafikslagsövergripande perspektiv och att sträva efter att tillfredsställa behoven hos medborgare och näringsliv. I detta sammanhang vill utskottet peka på att det bl.a. inom Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI) pågår ett flertal viktiga initiativ inom områdena hållbar infrastruktur, framtidens trafikant, näringslivets transporter och urbana transporter.

Utskottet vill vidare lyfta fram vikten av forskning på logistikområdet. Det är angeläget med klimat- och miljömässigt hållbara godsflöden med hög effektivitet och hög tillförlitlighet. Trafikverket prognostiserar stora ökningar av godstransportarbetet under de kommande åren, och effektiva transportlösningar kommer därför att vara alltmer nödvändiga för att undvika kapacitetsbrister och trängsel i transportsystemet. Det finns exempelvis fördelar med samordnade godstransporter inom städer, där bl.a. nya innovationer kan bidra till effektiva logistiklösningar.

Utskottet vill också framhålla behovet av forskning om hur olika transportsätt och tjänster kan kombineras för att möta förändrade beteenden och krav från resenärerna. Det är angeläget att utvärdera hur vi kan motverka ett fragmenterat transportsystem där individerna har svårt att på ett smidigt sätt kombinera olika transportsätt i det dagliga resandet. Trafikutskottets uppföljningsgrupp har bl.a. lyft problemet kring bytespunkter i uppföljningen Kollektivtrafiklagen – en uppföljning (2015/16:RFR14). Rätt utformade kommer kombinerade mobilitetstjänster enligt utskottets mening att kunna vara ett värdefullt bidrag till förverkligandet av målen för kollektivtrafikens utveckling och minska miljöpåverkan från transporter.

Automatisering, digitalisering av resor och transporter samt multimodala transportlösningar kan möjliggöra effektivare och säkrare användning av infrastrukturen. Utskottet bedömer i likhet med vad regeringen anför i infrastrukturpropositionen att framtidens transportsystem kommer att kräva mer interaktion mellan trafik och infrastruktur, där fordon och infrastruktur är uppkopplade mot varandra. Den snabba tekniska utvecklingen och globaliseringen skapar möjligheter till bättre optimering av resor och transporter. Ny kunskap behövs därför för att ta till vara dessa nya möjligheter. Utskottet vill i detta sammanhang understryka att det även är relevant att följa utvecklingen av nya och framtida tekniker inom transportområdet, t.ex. elvägar, drönare och hyperloopar. Utskottet vill samtidigt betona vikten av att

vid sidan om teknikaspekter även lägga ett större fokus på beteendefrågor för att bättre kunna förstå och hantera samspelet mellan människa, fordon och transportsystem. Exempelvis är förbättrad kunskap om förarbeteende av stor betydelse ur trafiksäkerhetssynpunkt och för den fortsatta utvecklingen av system för förarstöd liksom vid övergången till alltmer autonoma fordon.

Mot bakgrund av fordonsindustrins betydelse i omställningen för att uppnå en fossilfri och hållbar transportsektor, liksom fordonsindustrins betydelse för tillväxten, ser utskottet mycket positivt på det samarbete som pågår mellan staten och fordonsindustrin inom FFI för att gemensamt finansiera forsknings-, innovations- och utvecklingsaktiviteter med fokus på områdena klimat och miljö samt säkerhet. Utskottet välkomnar i sammanhanget också att programmet öppnats för alla aktörer med relevanta projektförslag.

Sverige har världsledande företag inom transport- och telekomsektorn, vilket skapar goda förutsättningar att ta en ledande roll internationellt inom områden som stärker Sverige industriellt samtidigt som vårt transportsystem förbättras. Svensk kompetens inom bl.a. intelligenta transportsystem (ITS) och elektrifiering av vägar kan skapa nya möjligheter till ett hållbart transportsystem samt nya arbetstillfällen. Utskottet välkomnar också i sammanhanget att regeringen i november 2015 tillsatte en utredning som ska analysera om och hur reglerna behöver anpassas för självkörande fordon, i syfte att skapa bättre rättsliga förutsättningar för introduktion och försök.

Det är också angeläget att det finns lämpliga test- och demonstrationsmiljöer för nya infrastrukturlösningar. Utskottet vill i detta sammanhang bl.a. peka på behovet av testanläggningar inom järnvägsområdet och för självkörande fordon.

Särskilt om forskning och innovationer på luftfartsområdet

Mot bakgrund av yrkandet i motion 2016/17:3564 (C) om behovet av forskning och innovationer för effektivare flygmotorer vill utskottet inledningsvis understryka betydelsen av att uppnå en hållbar luftfart med minskad miljöpåverkan som också bidrar till kampen mot klimatförändringarna. Nya lösningar såsom bl.a. biodrivmedel till flyg är enligt utskottets mening av stor betydelse i detta sammanhang. Utskottet påminner om att riksdagen under våren 2016 riktade ett tillkännagivande till regeringen om att verka för ett ökat användande av biodrivmedel inom luftfarten (bet. 2015/16:TU9, rskr. 2015/16:193). I den luftfartsstrategi som regeringen beslutade om i januari 2017 framhålls att regeringen stöder forskning som syftar till att minska produktionskostnaderna av biobränsle till transportsektorn. Regeringen konstaterar också i strategin att det pågår en mängd initiativ när det gäller biobränsle för flyget.

Utskottet påminner också om att det under riksmötet 2013/14, med hjälp av utskottsavdelningens forsknings- och utvärderingssektariat, lät ta fram en studie om framtidens flyg, avgränsad till civilt flyg (2013/14:RFR16). Av rapporten framgår att det finns tekniska och operativa lösningar för ett

framtida hållbart flyg. Det pågår effektiviseringar såväl inom ramen för etablerade tekniker och metoder som med hjälp av mer innovativa lösningar. Rapporten visar att tekniska och flygoperativa åtgärder kan komplettera varandra. I rapporten framförs dock att hindren för att införa ny teknik är stora och att det tar tid att utveckla ny flygteknik. Höga säkerhetskrav gör att ny teknik måste prövas under en lång tid innan den kan certifieras. Vidare framhålls att flygplan, motorer och bränslen har utvecklats tillsammans och är beroende av varandra. Rapporten pekar samtidigt på att de praktiska och ekonomiska hindren är omfattande och gör att många tror på förbättringar inom ramen för etablerad teknik snarare än en mer språngartad utveckling. Det konstateras att det finns bättre möjligheter att åstadkomma mer omfattande miljöförbättringar genom teknisk utveckling av flygplan och motorer än genom flygoperativa åtgärder. Det innebär dock inte att man ska avstå från att genomföra effektiviseringar inom det flygoperativa området. I rapporten framförs även att internationellt samarbete och långsiktighet är den bästa grunden för ett hållbart framtida flyg.

I regeringens luftfartsstrategi framhålls att Sverige är en framgångsrik flygindustrination och att denna position ska upprätthållas. Regeringen pekar på att lätta material, effektiva motorer samt nya varor och tjänster inom exempelvis flygtrafikledning är några exempel där svenska företag ligger i framkant och kan bidra till en mer effektiv och hållbar luftfart. Regeringen pekar också på att det finns en stark koppling och tydliga synergier mellan flygstrategin och nyindustrialiseringsstrategin Smart industri som regeringen beslutade i januari 2016, och på att de nya strategiska samverkansprogrammen ska stärka samordningen av insatser som leder till innovationer.

Utskottet finner sammanfattningsvis att de frågor som tas upp i motion 2016/17:3564 (C) yrkande 33 är angelägna och torde omfattas av de ovannämnda insatserna.

Särskilt om digitaliseringens utmaningar

Mot bakgrund av vad som framförs i motion 2016/17:3564 (C) yrkande 37 om behovet av ökat fokus på digitaliseringens utmaningar ställer sig utskottet, i likhet med motionärerna, positivt till att regeringen i forskningspropositionen identifierar ökad digitalisering som en av de prioriterade utmaningarna för att uppnå en hållbar utveckling globalt sett liksom en stärkt konkurrenskraft. Regeringen framhåller att forskning och innovation har en betydande roll för fortsatt digitalisering i samhället samtidigt som digitaliseringen utmanar forskning och innovation med nya möjligheter och problemställningar. Regeringen betonar att det är avgörande att Sverige står starkt inför de möjligheter och utmaningar som digitaliseringen erbjuder för världsledande forskning och innovation. Utskottet delar denna bedömning. Den snabba digitalisering som samhället genomgår öppnar stora möjligheter. Utskottet vill dock samtidigt, liksom regeringen, peka på att det finns risker som bör beaktas,

inte minst när det gäller skyddet av den personliga integriteten liksom nät- och informationssäkerhet.

Utskottet vill i sammanhanget även påminna om att regeringen i december 2016 presenterade en ny bredbandsstrategi som handlar om tillgång för alla till bredband både i och utanför hemmet och arbetet, och att regeringen parallellt utformar en digitaliseringsstrategi för att stödja näringslivet och samhällsutvecklingen. I bredbandsstrategin delger regeringen bl.a. sin avsikt att ge Bredbandsforum i uppgift att återkommande sammankalla ad hoc-mässigt sammansatta grupper anpassade efter teman. Grupperna ska få i uppgift att i en omvärldsanalys belysa hur industrin utvecklas. Viktiga teman är exempelvis utvecklingen när det gäller 5G-teknik i Sverige, resultatet av forskningen om teknik som syftar till att lösa utmaningen med snabbt och kostnadseffektivt bredband till hela Sverige, samt samhällseffekter av bredbandsutbyggnad. Utskottet är positivt till detta.

Utskottet vill också peka på att mot bakgrund av it-infrastrukturens stora betydelse tog utskottets arbetsgrupp för forskningsfrågor under förra året fram rapporten It-infrastrukturen – i dag och i framtiden (2016/17:RFR1) där ett antal centrala frågor behandlas. Tillgången till snabbt bredband i Sverige är bra i jämförelse med i andra länder, och den snabba utbyggnaden av nät gör att täckningen och kapaciteten blir allt bättre. Av rapporten framgår att forskningen visar tydliga samband mellan tillgång till bredband och ekonomisk tillväxt. Likaså visar forskningen på att de potentiella nyttorna är mycket stora på lång sikt. Med utgångspunkt i studiens resultat vill arbetsgruppen särskilt framhålla behovet av tillgång till bredband med hög hastighet i hela landet.

Utskottet finner sammanfattningsvis att de frågor som tas upp i motion 2016/17:3564 (C) yrkande 37 ligger väl i linje med tagna initiativ.

Stockholm den 16 februari 2017

På trafikutskottets vägnar

Karin Svensson Smith

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Svensson Smith (MP), Jessica Rosencrantz (M), Pia Nilsson (S), Suzanne Svensson (S), Edward Riedl (M), Lars Mejern Larsson (S), Tony Wiklander (SD), Sten Bergheden (M), Anders Åkesson (C), Borian Åberg (M), Jasenko Omanovic (S), Emma Wallrup (V), Robert Halef (KD), Johan Andersson (S), Rikard Larsson (S) och Jimmy Ståhl (SD).